

Українська література

в загальноосвітній школі

ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ
НАПН УКРАЇНИ

Науково-методичний журнал

№ 6, червень 2013

Свідоцтво про реєстрацію

Серія КВ № 3352

Передплатний індекс 22410

Видається з січня 1999 року

Головний редактор

Н. М. Логвіненко, канд. пед. наук

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

- Н. М. Бібік, д-р пед. наук
 М. С. Вашуленко, д-р пед. наук
 С. А. Гальченко, канд. фіол. наук
 Н. Б. Голуб, д-р. пед. наук
 А. В. Градовський, д-р. пед. наук
 А. Б. Гуляк, д-р фіол. наук
 С. О. Жила, д-р пед. наук
 В. О. Зайчук, канд. пед. наук
 А. Й. Капська, д-р пед. наук
 Л. І. Мацько, д-р фіол. наук
 В. В. Оліфіренко, канд. пед. наук
 С. П. Паламар, канд. пед. наук
 В. Ф. Погребенник, д-р фіол. наук
 П. І. Розвозчик, заслужений учител Украйни
 Г. Ф. Семенюк, д-р фіол. наук
 А. Л. Ситченко, д-р. пед. наук
 О. В. Слоньовська, канд. фіол. наук
 В. І. Шуляр, канд. пед. наук,
 заслужений учител Украйни
 Т. О. Яценко, канд. пед. наук

Редактор Олена Черниш

Верстка, дизайн Дмитро Лебедь

Постановою Президії ВАК України
 від 14.04.2010 р. №1-05/3
 науково-методичний часопис
 «Українська література
 в загальноосвітній школі»
 включено до переліку наукових видань України

Затверджено вченою радою
 Інституту педагогіки НАПН України
 Протокол № 5 від 27 травня 2013 р.

За підтримки видавництва
 «Антросвіт»

481-37-70

04053, Київ-53,
 вул. Артема, 52-Д
 Редакція журналу
 «Українська література
 в загальноосвітній школі»

E-mail: ukr_lit@ukr.net

ЗМІСТ

Конкурс "І щоб його духом запліднити українську ниву"	
Голобородько Я. Українська література як філософія відкриття. Рефлексії над новим романом Михайла Слабошпицького — лауреата Національної премії України імені Тараса Шевченка. 2	
Братко В. Культурологічний аспект вивчення ліричних творів Тараса Шевченка. 5 клас. 8	
Маншина А. Тарас Шевченко і Поділля. Усний журнал. 12	

Перші Волошинські читання

Бурко О. Методичний ключ визначення жанру барокової і романтичної поезії. 14	
Бабійчук Т. Відеофрагменти як засіб патріотичного виховання. Позакласна робота з української літератури. 16	
Гричаник Н. Структура і функції навчальної книги з літератури. 19	
Шульган В. Модель підручника нового покоління в методичних поглядах Н.Й. Волошиної. 21	

Сучасний урок літератури: методика і досвід

Охріменко Н. Урок за поемою М. Вороного "Євшан-зілля". 24	
Гаврилюк О. "Я (Романтика)" Миколи Хвильового — новела про добро і зло в житті та в душі. Проблема внутрішнього роздвоєння людини між гуманізмом і обов'язком. 25	
Прядка Н., Шулецько Г. Вивчаємо поезію Миколи Вінграновського "Бабунин дощ". 27	

До 150-річчя від дня народження Бориса Грінченка

Неживий О. До вивчення життєпису Бориса Грінченка: урок — драматичне дійство. 30	
---	--

Ігрові методи навчання

Бондаренко Л. Ігровий майданчик на уроках української літератури. 5 клас. 34	
---	--

Факультатив

Логвіненко Н. Сучасне українське фентезі: формування змісту поглиблених вивчення національної літератури. 36	
---	--

Заочний круглий стіл

"Компетентнісний підхід в літературній освіті"

Паламар С. Розвиток літературних компетенцій п'ятикласників у процесі вивчення фольклорної казки. 41	
---	--

Позакласна робота

Парfenюк О., Борейчук С. Шоу "Я люблю Україну!". 44	
--	--

Хроніка подій

Овдійчук Л. Науковці-філологи, педагоги, письменники, бібліотекарі, діти — разом, або Час, Місце і Простір змінити можна (нотатки про IV Міжнародний симпозіум "Література. Діти. Час" у Рівному). 46	
--	--

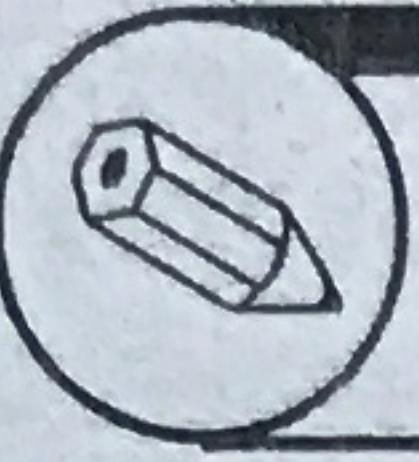
Індекс видання 22410

Формат 60x84/8. Обл. - вид. арк. 5,60 Зам. 13-33

Друкарня ТОВ «ЗАДРУГА»

м. Київ, вул. Фрунзе, 86

© «Українська література в загальноосвітній школі», 2013

Методичний ключ визначення жанру барокої і романтичної поезії

Ольга Бурко,
молодший науковий співробітник
НДЛ грінченкознавства
Київського університету імені Бориса Грінченка

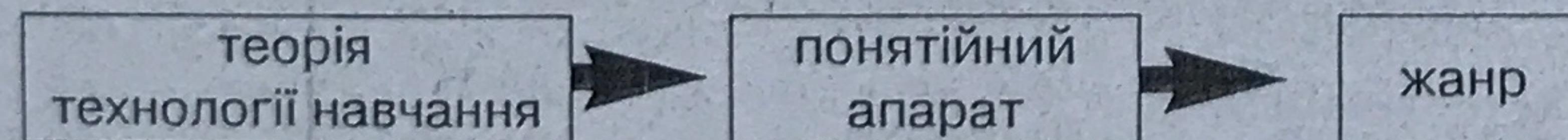
У статті систематизовано відомості про внесок знаних учених-методистів України у вивчення жанрів поезії. Зроблено спробу виявити, чи молодші та старші підлітки набули вміння визначати жанри ліричних творів, розрізняти баладу, легенду, молитву, фігурні вірші, романси та ін. на уроках української літератури. Запропоновано авторську технологію навчання барокої і романтичної поезії. Її структурними складниками є прийоми альтернативного тесту та матриці при визначенні жанру відповідної поезії. Обґрутовано доцільність їхнього використання на уроці-презентації журналу та уроці-«вікні у мистецтво».

Ключові слова: бароко, І. Величковський, Є. Гребінка, жанр, методика навчання, прийом, романтизм, урок-презентація журналу та урок-«вікно у мистецтво».

В історії методики навчання літератури акцентувалося на вивчення жанрів поезії. Учені та вчителі-практики спроектували роботу з цієї проблеми у двох напрямах: теоретичному і практичному.

Ми спиратиметься на наукові розвідки О. Бандури та Г. Бандури, Н. Волошиної, Л. Мірошниченко, Б. Степанишина, Г. Токмань та ін.

Проблема вивчення жанрів романтичної поезії поставлена ще О. Бандурою та Г. Бандурою. Вчені наголосили на створенні поетами-романтиками нового жанру — героїко-історичної поеми, перенесенні в літературу жанрів із фольклору (пісні, думки, балади, легенди) та інших літератур (елегії, романсу, мадригалу). Етапним у дослідженні жанрів поезії романтизму стали праці Н. Волошиної. Вона наполягала на тому, щоб "...залучити школярів до роботи над жанровими особливостями поезій" [1, с. 2]. Г. Токмань розглядає специфіку шкільного аналізу творів різної жанрової природи. Вона робить висновок про те, що "... визначення жанрової природи твору, що вивчається, є не тільки складовою аналізу тексту, але й важливим чинником вибору методичної моделі уроку, яка твориться вчителем" [10, с. 237]. Н. Голуб у вибудуваній структурі навчання риторики виділяє тріаду:

Л. Мірошниченко накреслила шляхи реалізації цієї ідеї: "На першому уроці теоретичний матеріал буде подаватися через виклад учителем початкових відомостей. На другому — розпочинається бесіда, бо вчитель повторює й закріплює той теоретичний матеріал, який він подав на першому уроці. На третьому — дослідницька робота: учитель запропонує учням самостійно знайти в ній риси жанру" [6, с. 100].

Б. Степанишин рекомендує опановувати барокову поезію Г. Сковороди, її жанри на двох уроках. Погоджуємося з думками вчених і використовуватимемо такий вид роботи зі старшими підлітками.

Чинна програма регламентує вивчення лірики всіх жанрових груп, які визнаються за провідними мотивами: громадянської ("Думка", "Іван Підкова", "Тарасова ніч" Тараса Шевченка); інтимної ("Іхав козак за Дунай" Семена Климовського, "Рибалка" Петра Гулака-Артемовського, "Соловей" Віктора Забіли,

"Українська мелодія" Євгена Гребінки); медитативної ("Небо" Михайла Петренка); пейзажної ("Соловейко" Миколи Костомарова, "Веснівка" Маркіяна Шашкевича); політичної ("De libertate" Григорія Сковороди, "Великий льох" Тараса Шевченка); релігійної ("Давидові псалми" Тараса Шевченка); філософської ("Стоїт явор над горою", "Всякому городу нрав і права" Григорія Сковороди). Шкільний курс української літератури передбачає і вивчення жанрових її різновидів: афоризму, балади, елегії, медитації, містерії, романсу, фігурного (курйозного) вірша.

Наше дослідження цієї проблеми почалося з констатувального експерименту. Ми провели опитування молодших та старших підлітків різних областей України та Республіки Крим: гімназії № 9 м. Сімферополя Республіки Крим (39 учнів); Дубровицького НВК "Ліцей — ЗОШ I—II ст." Рівненської обл. (37 учнів); Кінецьпільської ЗОШ I—III ст. Миколаївської обл. (27 учнів); Стеблевської ЗОШ I—III ст. Черкаської області (36 учнів); ЗОШ I — III ст. № 13 м. Вінниці (53 учні); ЗОШ I—III ст. № 4 м. Бучі Київської обл. (64 учні). Загальна кількість респондентів — 256 осіб. За результатами анкетування було виявлено, що молодші підлітки (6 — 7 класи) не набули вміння визначати жанри ліричних творів, розрізняти баладу, легенду, молитву. Тільки 44 з них упізнали визначення балади. Відтак маємо поглибити знання семикласників про жанри ліричних творів. У зв'язку з цим постає проблема: виявити межу здатності молодших підлітків засвоювати численні поняття з теорії літератури.

Особливо цікавими були відповіді старших підлітків на запитання "Які жанри привертають увагу в поетичних збірках?" Більшість із них віддали перевагу баладі (87 учнів), приблизно однаково їх цікавлять елегія (78 дев'ятикласників), романси і фігурні (курйозні) вірші (76 школярів), афоризм (52 респонденти), частково — містерія (20 осіб) і медитація (9 старших підлітків). Аналіз проведеного опитування дає підстави стверджувати, що вміння впізнавати жанри барокої і романтичної поезію формуються на недостатньому рівні.

У ході анкетування встановили, що старші підлітки частково виконують вимоги до знань і вмінь учнів основної школи. Дев'ятикласники середнього рівня виписують тлумачення термінів з енциклопедичного

словника (21 учень); школярі високого рівня з більшим бажанням виконують завдання творчого характеру: складають фігурні вірші (6 респондентів); виконують романси у супроводі музичних інструментів (5 учнів); ілюструють балади (30 учнів). Такі види діяльності дають їм можливість подати себе на уроці української літератури.

Отже, опитування молодших і старших підлітків про барокову і романтичну поезію допомогло виявити, що вони частково обізнані з різноманіттям жанрів поетичних творів бароко і романтизму.

Ситуація може змінитися, якщо працювати за авторською технологією навчання барокової і романтичної поезії. Під цим кутом зору актуальною є настанова А. Ситченка: "Однією з умов технологізації навчального процесу є обов'язкова обізнаність учнів із порядком розумових дій, необхідних для розв'язання навчальної задачі" [9, с. 322]. Відтак пропонуємо старшим підліткам скористатися прийомом альтернативного тесту "Упізнай жанр поезії". Пропонований вид роботи, очевидно, буде ефективним на уроці-презентації журналу. Його назва співзвучна із темою уроку: "Українська література бароко. Поезія". Також на уроці, тип якого ми визначили як "вікно у мистецтво". Його тема: "Література українського романтизму. Поети-романтики".

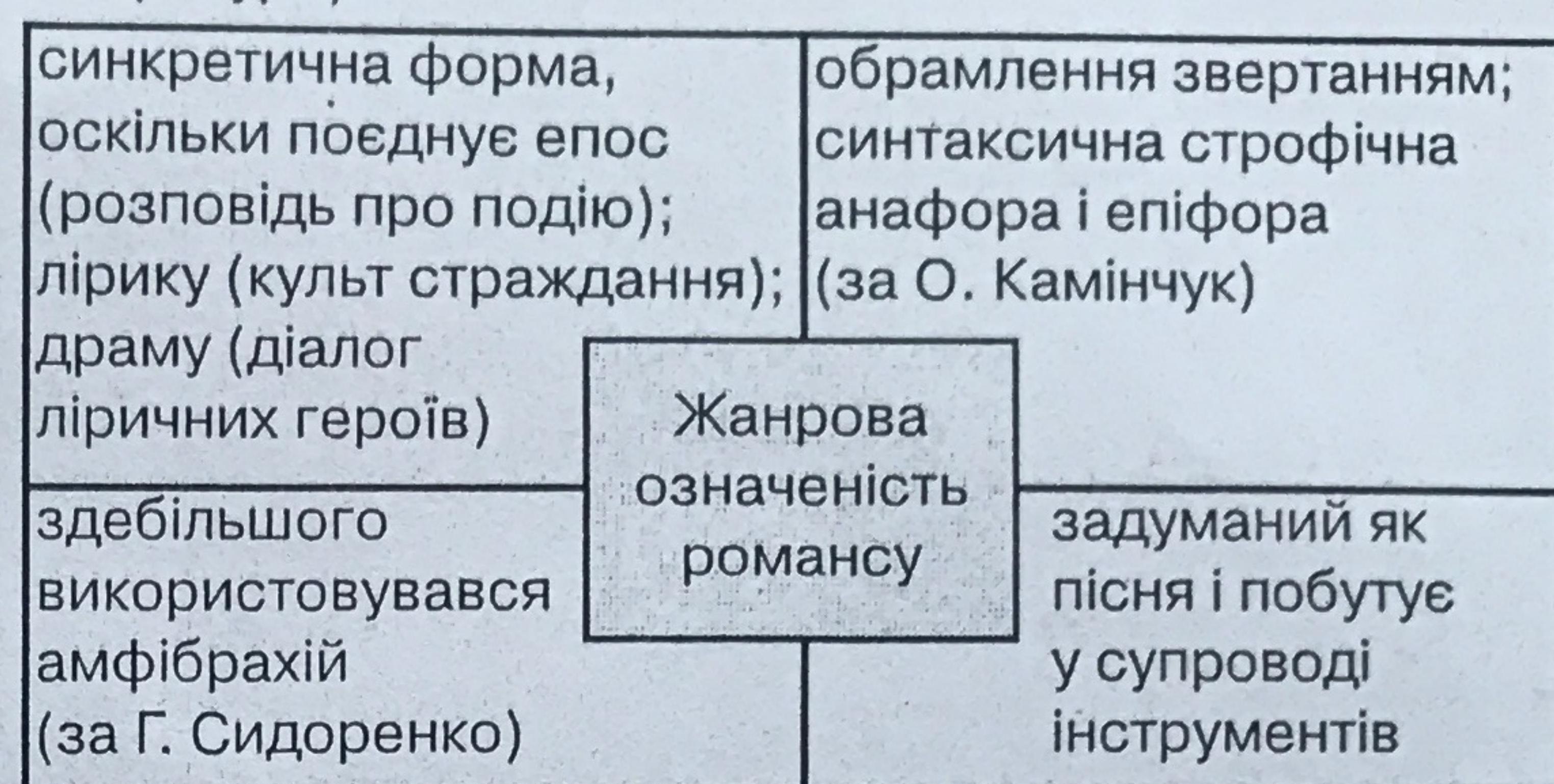
Учитель на підсумковому етапі уроку-презентації журналу "Українська література бароко. Поезія" запропонує учням, які входять до міні-груп, поміркувати над альтернативними тестами, роздрукованими на картах. Пропонуємо один із варіантів (див. обкл 3).

Словесник також використає пропонований прийом на етапі узагальнення вивченого матеріалу під час проведення уроку - "вікна у мистецтво" на тему "Література українського романтизму. Поети-романтики". За Юрієм Луцьким, "Та навіть і романтики не дуже досягли успіху в розширенні радіусу дії різних літературних форм" [5, с. 71] (див. обкл. 3).

Проте на етапі аналізу та інтерпретації романтичної поезії педагог поставить проблемне запитання: "Як упізнати романський жанр?". На наше переконання, доцільно звернутися до прийому матриці "Жанрова означеність романського жанру". Учитель запропонує її для всіх міні-груп старших підлітків, порадить опрацювати поетичні тексти поетів-романтиків: "Гуде вітер вельми в полі" В. Забіли, "Дивлюся на небо та й думку гадаю" М. Петренка, "Ні, мамо, не можна нелюба любити!" Є. Гребінки. При цьому учні кожній міні-групі добиратимуть цитати із пропонованих поезій до сегментів матриці.

Безумовно, усі ці ознаки не вичерпують поняття романського жанру. Розраховуємо на співпрацю з науковцями.

Отже, у статті було зроблено спробу визначити спектр ефективних прийомів навчальної діяльності, які сприяють формуванню соціальної компетенції (здатності до співпраці у міні-групах); мотиваційної (вміння робити власний вибір жанрових ознак романського жанру); функціональної (уміння оперувати знанням про жанри барокової і романтичної поезії під час її аналізу та інтерпретації в основній школі на уроках української літератури).

Література

1. Волошина Н.Й. Перспективні педагогічні технології у практичній діяльності вчителя-філолога / Ніла Волошина // Всесвітня література та культура. — 2007. — №5. — С. 2—3.
2. Голуб Н.Б. Теоретично-методичні засади навчання риторики у вищих педагогічних навчальних закладах: дис. ... доктора пед. наук: 13.00.02 / Голуб Ніна Борисівна. — Київ, 2009. — 505 с.
3. Гурбанська А. "Як він любив ї..." (Вечір українського романського жанру) / Антоніна Гурбанська. — Дивослово. — 2003. — №1. — С. 74—77.
4. Камінчук О.А. Поетика української романтичної лірики (Проблеми просторової організації поетичного тексту) / Ольга Камінчук. — К.: ТОВ "ЛДЛ", 1998, 157 с.
5. Луцький Ю. Між Гоголем та Шевченком. Ред. рада: В.О.Шевчук та ін. Вст. ст. М.Рябчука. Худож.-оформлювач серії І.М.Гаврилюк / Юрій Луцький. — К.: Час, 1998. — 225 с. (Укр. модерна літ.)
6. Мірошниченко Л. Формування професійної готовності студентів-філологів до викладання світової літератури: дис. ... доктора пед. наук: 13.00.02 / Мірошниченко Леся. — К., 2010. — 403 с.
7. Наєнко М. Романсеро Євгена Гребінки (До 200-річчя від дня народження митця) / Михайло Наєнко. — Літературна Україна. — № 5 (5434). — 2 лютого 2012. — С. 1—5.
8. Сидоренко Г.К. Українське віршування: від найдавніших часів до Шевченка / Галина Сидоренко. — К.: В-во Київського університету, 1972. — 140 с.
9. Ситченко А.Л. Теоретико-методичні засади аналізу художнього твору в шкільному курсі літератури: дис. ... доктора пед. наук: 13.00.02 / Ситченко Анатолій. — Миколаїв, 2005. — 396 с.
10. Токмань Г.Л. Методика викладання української літератури в старшій школі: екзистенціально-діалогічна концепція / Ганна Токмань. — К. : Міленіум, 2002. — 320 с.

Бурко Ольга. Методический ключ определения жанра бароковой и романтической поэзии

В статье систематизированы сведения о вкладе знаменитых ученых-методистов Украины в изучение жанров поэзии. Сделан шаг по выявлению умения младших и старших подростков определять жанры лирических произведений, отличать балладу, легенду, молитву, фигурные стихотворения, романсы и др. на уроках украинской литературы. Предложено авторскую технологию обучения бароковой и романтической поэзии. Ее составляющими являются приёмы альтернативного теста и матрицы при определении жанра соответствующей поэзии. Обоснована целесообразность их использования на уроке-презентации журнала и уроке - "окне в искусство".

Ключевые слова: барокко, И. Величковский, Е. Гребинка, жанр, методика обучения, приём, романтизм, урок-презентация журнала и урок - "окно в искусство".

Burko Olga. Methodical key for determination of the genre of baroque and romantic poetry

The information about contribution of prominent scientists and methodologists of Ukraine in studying of the genres of poetry is systematized in the article. An attempt to detect whether younger and older adolescents have acquired the ability to define the genre of lyrical works, distinguish ballad, legend, prayer, curlypoems, songs, and others at the lessons of Ukrainian literature. An authoring technology of training baroque and romantic poetry is presented. Its structural components are analternative test methods and matrix in determining the appropriate genre of poetry. It is determined the appropriateness of their using at the lesson-presentations of journal and lesson "window to the art".

Keywords: Baroque, I. Velichkovskyi, E. Grebinka, genre, technique training, reception, Romanticism lesson-presentation of journal and lesson "window to the art."